

Дядя Кузя з міністерства

Лариса Письменна

Я ніколи раніше не бачив Павчиного дядю Кузю, але чув про нього надзвичайно багато. Павка його теж не пам'ятає, хоч Ївга Свиридівна, Павчина мати, розповідає, що колись давно дядя Кузя приїздив до них у гості на цілий місяць і навіть власними руками підкидав маленького Павку вгору. Вона ще й досі дорікає Павці за нечемне поводження з дяді Кузиним піджаком.

Ївга Свиридівна завжди говорить, що мати такого шановного дядька — щастя, і Павці кожен може позаздрити. Може, воно і так, але я Павці не заздрю. По-моєму, це ніяке не щастя, а навпаки — справжнісінька халепа! Спитаєте — чому? Ну як же: досить Павці "прокататися на парі" (з ким не буває?), як Ївга Свиридівна страшенно обурюється і кричить, що дядя Кузя ніколи в житті не приносив із школи двійок. Де там, той знаменитий дядя Кузя вчився завжди на самі п'ятірки! Або ще: порве собі людина штани... Для кожного це — неприємність, для нещасного Павки — подвійна. Адже "дядя Кузя зроду не перетворював новісінькі штани в отаке лахміття!" І так — що б не сталося, Ївга Свиридівна доводить Павці, що той ганьбить свого знаменитого дядька, який працює не де-небудь, а в самому міністерстві, і не ким-небудь, а великим начальником. Ївга Свиридівна запевняє, що без дяді Кузі сам міністр був би мов без рук, і тому вона ніколи не дозволить Павці своєю безсоромною поведінкою плямувати ім'я її рідного брата, якого шанують усі люди.

Ні, ні, не хотів би я бути на Павчиному місці! Я певен, якби раптом кудись щез отой дядя Кузя (цур йому!), Павці відразу полегшало б жити на світі.

І от, уявіть собі, прибігає до мене червоний, захеканий Павка, і обличчя у нього таке, неначе хтось несподівано надавав йому замашних ляпасів.

— Що таке? — перелякався я.

— Приїздить!..— хрипить Павка і падає на стільця.

— Хто приїздить?

— Він, дядя Кузя... Сьогодні приїздить...

Так он воно що! З Києва прийшла телеграма, і зараз Павка з батьком беруть таксі, щоб їхати на вокзал зустрічати гостя, і я теж — якщо я йому друг — повинен поїхати з ними.

Звісно, мені дуже не хотілося зустрічати отого осоружного дядю Кузю, але я не маю звички кидати товариша в біді. І я поїхав з Павкою та його батьком на вокзал.

Коли став підходити поїзд, Павчин батько поспішив на перон, а нам звелів посидіти в машині.

Ми відразу заходилися відтирати пляму на святковій Павчиній сорочці, яка невідомо звідки взялася на самому видному місці. Павку так затуркали його любим дядечком, що бідолаху просто тіпала пропасниця. До того ж йому довелося взути нові тверді черевики, що вогнем пекли ноги. Пляму ми не відтерли, а ще дужче

заялозили. Павка мало не плакав, а я просто розсердився: хай йому всячина, отому дяді Кузі, коли через нього доводиться отак мучитись. Подумаєш — дядя Кузя! То й що? Напевне — гладкий, як барило, лисий і до того ж ще й буркотун.

Тут до нашого таксі підійшов Павчин батько і привів дядю Кузю. І що б ви подумали — я не вгадав? Вгадав, як у око цілив: гладкий, мов барило, лисий (капелюха він ніс у руці і обмахувався ним), і по всьому було видно, що справді буркотун з буркотунів.

Я потихеньку відчинив дверці машини і вискочив геть — краще втекти від лиха, бо ж Павці я вже все одно нічим не допоможу... Але дядя Кузя побачив мене і перейняв.

— Ну-ну, впізнаю орла! Викапаний татуньо,— сказав він, розглядаючи мене крізь окуляри.

Я розгубився, а Павчин батько зареготав і ляснув дядю Кузю по плечу.

— Попав пальцем в небо! Та це ж не Павка, а Вітя, Павчин дружок. А Павка онде — притаївся в машині, мордатенький такий, як і ти.

Дядя Кузя здвигнув плечима, пробурмотів собі під носа: "Можливо, можливо",— і поліз у машину. Павка, що сидів у куточку, затуляючи рукою пляму на сорочці, спробував скочити на ноги, але стукнувся головою об верх машини і присів, мов цуцик. Дядя Кузя повалився поруч із ним і заповнив собою все сидіння. Та Павчин батько припхнув мене до дяді Кузі, пристукнув дверцята, а сам сів біля шофера, і ми повезли поважного гостя до Павчиного дому.

Я хотів одразу ж чкурнути геть, але Ївга Свиридівна примусила мене лишитись у них обідати.

А Павчина сестра Маринка, яку ми прозвали "причепю", вхопила губну гармошку, що їй привіз Павці дядя Кузя, хоча їй належала лялька. Вхопила і все, а дядя Кузя не став одбирати. А Павці що? Не лялькою ж гратися. Павка мужньо терпів, відчував бідолаха — гірше лихо попереду.

Дядя Кузя переодягнувся: скинув з себе широченний, глиняного кольору костюм, зодягнув білі штани, смугасту сорочку і став схожий на новий напірник. А Ївга Свиридівна все ойкала і метушилася навколо столу, щоб краще нагодувати любого гостя. Я стиха шепнув Павці, що на місці дяді Кузі три дні не їв би, аби схуднути... Але дядя Кузя, очевидно, і не думав худнути, бо уминав за чотирьох, а наївшись, подобрішав і став розмовляти з нами. Він показав Маринці-причепі, як грати на губній гармошці, а нас з Павкою погладив по голові, ніби ми були якимись дошкільнятами, назвав нас молодцями і сказав, що ми вже, либонь, перейшли десь аж у четвертий клас. Тут навіть Павка обурився і заявив, що ми вже перейшли не до четвертого, а до шостого!

Дядя Кузя зсунув окуляри на лоба, почухав перенісся і задумливо мугикнув: "Ого, скільки часу сплило, а я й не помітив..." Потім одвернувся від нас і став розповідати Павчиним батькам про свою роботу в міністерстві. І ще він сказав, що на наш наддніпрянський завод призначена якась там авторитетна комісія з міністерства і він — голова цієї комісії. Комісія розпочне свою роботу з понеділка, а він навмисне приїхав у суботу, щоб побачитися з ріднею і відпочити у вихідний день на пляжі.

У відповідь Павчин батько махнув рукою.

— На пляжі — то дурниця. У неділю на нашому пляжі людей, немов оселедців у бочці. Та й ти, Кузьмику, голубе, мабуть, і на столичному пляжі боки відлежав?

Дядя Кузя образився і сказав, що за ціле літо ще й Дніпра не бачив — ось який він перевантажений! Тому нічого дивного немає, що він надумав трохи спочити й провітритись.

— Ну, коли ти хочеш провітритись, то їдь не на пляж, а на ніч рибалити,— порадив Павчин батько.— Шкода тільки, що мені сьогодні на нічну зміну... Та це не біда — поїдеш з оцими двома козаками. Човен, до речі, у нас свій.

— І я з ними! — запищала Маринка.

— А тобі, мала, зась. То що ти на це, Кузю, скажеш?

На це дядя Кузя сказав "гм" і почав дуже недовіжливо нас розглядати.

— Чого ти на них так дивишся? — засміявся Павчин батько.— Не бійся, з такими рибалками не пропадеш: на Дніпрі зростали!

— Гм...— знову повторив дядя Кузя.— Так мені ж той... на такий непередбачений випадок і одягнути нічого... І вудки немає.

— Ну, звісно, таким стилягою рибалити не поїдеш. Про це не турбуйся — забезпечимо тебе всім. Ось відпочинеш по обіді і — збирайтесь.

Ми з розпачем штовхали під столом ногу Павчиного батька і благально зазирали йому в обличчя. Бо що ж ми робитимемо на річці з таким дядею Кузею?! Але Павчин батько чомусь не помічав наших сигналів.

Дядя Кузя знову зсунув на лоба свої окуляри, довгенько тер перенісся і врешті, на наше горе, погодився.

* * *

Відпочивши після обіду, дядя Кузя з великими труднощами накупив на себе стару солдатську одягу Павчиного батька і хотів копати черв'яків. Але ми з Павкою пояснили йому, що справжні досвідчені рибалки в липні з черв'яками справи не мають, а закидають закриху і ловлять на черепашку. Ми пообіцяли все підготувати — і для себе, і для нього, аби він тільки нам не заважав. Дядя Кузя трошки посопів, але сказав, що йому нічого іншого не лишилося, як виконувати наші директиви.

Хоча настрою рибалити в нас не було,— який уже тут настрій? — проте ми з Павкою обладнали декілька вудочок-грузовок і поплавчанок, наштрикали побільше запасних гачків у кепки, захопили казанок, плащ-намет, підсаку, лопатку, торбу для глею, кошика з їжею, дядю Кузю й подалися на Дніпро. Там узяли човна і переїхали на той бік — в зарослий водоростями лиман.

— Тут ловитимемо? — запитав дядя Кузя і потягнувся за вудками.

— Ні, тут ми будемо дерти черепашки на закриху,— відказав йому Павка.— Ви посидите на березі, а ми з Вітькою миттю надеремо.

І хоч дядя Кузя вдома обіцяв "виконувати наші директиви", він несподівано уперся і заявив, що теж має намір дерти черепашки.

— Тоді ти, Вітько, катай з дядею Кузею по черепашки, а я змотаюся за глеєм,—

схитрував Павка і, ухопивши лопатку з торбою, поспішив утекти.

Що я мав робити? Довелося поставити дядю Кузя навколішки на кормі й показати, як гребуть підсакою по дну, щоб надерти черепашок. Сам же я сів за весла й потихеньку став гребти.

Спочатку у дяді Кузі ніяк не ладналося: в підсаку, замість черепашок, попадало жабуриння й камінці. Він сердився і буркотів, що то наші недоцільні вигадки, бо черв'як — то черв'як, як його не крути. Але досить швидко дядя Кузя приловчився і почав тягати черепашок не гірше за нас з Павкою. Він розійшовся і наказав мені швидше гребти. Я й гребонув, а підсака зачепилася за корч, і дядя Кузя сторч головою шубовснув у воду.

Я похолов з переляку, хоча й знав, що тут мілко. Помітивши аварію, до берега примчав Павка. Він лаяв мене, бідкався і махав руками. Зрадник! Нібито я не бачив, як він одвертався і пирхав у кулак.

Дядя Кузя виліз із води на берег, обібрав з голови жабуриння та водорості, роздягнувся і понапинав на куцах одержу сушитися. Він на мене не розгнівався, лише зауважив, що зв'язуватися з такими хлопчиськами, як ми, це — з його боку — "явна авантюра". Я тільки зітхнув — хіба ми просили з нами зв'язуватись? — і став відбирати кращі черепашки для насадки. А Павка приніс глей і заходився готувати закриху.

Дядя Кузя спершу мовчки сох на піску і дивився, як Павка товче каменем черепашки, а далі підвівся і підійшов ближче.

— Цікаво, дуже цікаво! Ану, дай-но і я стукну разок — зроду не готував такого холодцю.

І дядя Кузя щосили почав шмякати каменюкою по черепашках. Потім він допоміг замісити їх з глеєм і поліпити балабухи. Працював він завзято, хоча й бубонів, що не розуміє — навіщо все оце чортовиння? Ми з Павкою нарешті не стерпіли, образилися і відказали, що користь від закрихи він сам незабаром побачить.

Рибалити поїхали на Зелену Гатку. Правда, це далеченько, зате кожен путящий рибалка вам скаже, що кращого рибного місця не знайдеш.

Сонце вже схиялося до обрію, коли ми туди приїхали. А їхали так довго тому, що дядя Кузя свавільно захопив весла і заходився гребти. Він запевняв, ніби замолоду здорово гріб, але раз у раз ловив веслами таких "щук", що ми з Павкою аж умлівали з досади. Ми ревно благали його віддати нам весла, але цей дядя Кузя був навдивовижу впертий.

Причалили ми до нашого постійного місця — біля жовтого каменя. Зелена Гатка — це такий довгастиий острів вздовж правого берега Дніпра, весь порослий деревами та лозняком. Дядя Кузя вискочив з човна, поплював на пухирі, що понабігали на долонях, і запитав, що йому робити далі.

Ми попросили його нарізати жердин для намету. Дядя Кузя озброївся ножом і подався у зарості.

Поки він різав жердини, з нами сталася велика прикрість. Ви знаєте Славка Шуляка з сьомої школи? Ні? Дивно, його весь берег знає. І от цей самий Славко Шуляк

з компанією наскочив на нас і хотів зігнати з нашого місця, бо йому, бач, воно теж до вподоби! Ну, тільки не на таких напав! Ми з Павкою теж не слабаки, ми твердо відказали, що нікуди не підемо і краще нехай не лізуть, бо знатимуть! Тоді Славко став нахабно наскакувати на нас з кулаками. Ми з Павкою теж не стерпіли, та й хто б стерпів? Але їх було аж четверо, і нам таки добре перепало б од Славкової ватаги, якби не дядя Кузя. Він несподівано з'явився з-за кущів, шпурнув на землю нарізані жердини і, засунувши руки в кишені, мовчки рушив на противника.

Славко Шуляк спробував було огризатись: "Бач який, думає, як в окулярах, то його хтось боїться!" — але все ж трохи відступив назад.

— Що ти сказав? — страшним голосом гримнув дядя Кузя. — Ось я вам, шалапути, покажу, як вторгатися в чуже відомство!

В паніці Славкова компанія вмить накивала п'ятами.

Дядя Кузя засміявся, гордовито поглянув на нас, і я вперше подумав: здається, з цим кумедним дядею Кузею можна мати справу.

— По правді кажучи, я б не відмовився трохи підкріпитися, — признався дядя Кузя, ніжно поглядаючи на кошик з їжею. — А про дніпровську юшку я вже років із десять мрію...

— Вітько, а мухи? — сполошився Павка. — Ти не забув про мух?

— Це я забуду? — Я витяг з кишені й показав Павці коробочку з наловленими мухами.

— Зараз ми з Вітькою настюбаємо сухлаїв на юшку, — заспокоїв дядю Кузя Павка. — А після вечері будемо рибалити.

— Уточніть — що таке сухлаї і як їх стюбають? — зацікавився дядя Кузя. — Може, і я стюбатиму з вами?

— По-нашому це означає — наловити верховодок, — пояснив я. — Ми настюбаємо самі, а ви, Кузьмо Свиридовичу, краще хмизу на багаття назбирайте.

— О, щодо багаття, то я старий професіонал, — завірив дядя Кузя. — І багаття можу, і намет напнути можу. Коли я був піонером...

— Піонером? — здивувалися ми. Ось воно що, дядя Кузя також був піонером!

Павка зашморгав од хвилювання носом і — наважився:

— А ви... штани тоді теж рвали?

— Штани? Ну аякже! Звісно — рвав. Який же хлопчисько не рве штанів?

Павка радісно презирнувся зі мною і з надією висловив те, що давно вже наболіло на душі:

— Певно, і на парі іноді каталися?

— Як? — не зрозумів дядя Кузя. — На якій парі?

— Ну... двійки у школі хапали?

— А-а, ти ось про що! Ну ні, братухо, чого не було, того не було.

Павка розчаровано зітхнув. Ну що ж, добре, хоч із штанами з'ясував, все ж, можливо, мати менше дорікатиме.

Доки ми з Павкою стюбали сухлаїв, дядя Кузя напнув на жердини плащ-намет і

розпалив вогонь. Ні, я таки здорово помилився, гадаючи, що дядя Кузя занудливий буркотун. Та він же зовсім простецький дядько! А якби ви почули, як він весело виспівував:

Ми ковалі, червона молодь,

Ключі ми долі куємо.

Здіймайся вище, важкий наш молот,

В крицеві груди ми б'ємо, б'ємо, б'ємо!..

Юшка у нас вийшла на славу. Наївшись досхочу, ми стали човном на кілька метрів од берега — на глибині — і закинули частину закрихи. На гачки ми насаджували заздалегідь розбиту черепашку. В товстих дяді Кузиних пальцях черепашка розповзалася, мов шматочок драглів. Він довго мучився з нею, обурюючись: "Як може дурна риба клювати на таку гидоту?" Але, як я вже сказав, дядя Кузя був надзвичайно впертий і не заспокоївся, доки не навчився насаджувати черепашку, як справдешній дніпровський рибалка.

Дотемна ми наловили зо три десятки густірок, а дяді Кузі пощастило навіть витягти чималенького підуста. Тепер він уже розхвалював наш "метод" і обіцяв "обов'язково поділитися набутим досвідом зі своїми київськими приятелями-рибалками".

На ніч ми залишили рибу плавати в лозовому сапеті, а самі посідали навколо багаття й випорожнили до дна кошик з харчами.

— Якби ж тільки не проспати світанку,— зауважив я.— На світанку найкраще клює.

— Не проспимо, чого б ми проспали? Ось ранком станемо он туди, трохи вище, і натягаємо повен сапет риби,— разхвастався Павка.— Правда ж, дядю Кузю?

— Ану, тихше,— спинив його дядя Кузя.— Помовчимо хвилинку і послухаємо.

Павка замовк, і ми стали слухати, але нічого не почули.

— Чуєте?

— Ні,— призналися ми.

— Ну як же? — здивувався дядя Кузя.— Послухайте, як дихає Дніпро.

І справді — Дніпро дихав. Так: "хлюп-хлюп" — тихо і "хлюп-хлюп" — голосніше... "Хлюп-хлюп" — тихо й "хлюп-хлюп" — голосніше. Ніби людина уві сні, рівно й спокійно. А ми з Павкою ніколи й уваги на те не звертали.

Уздовж усієї гатки палали вогні, бо була субота, а в суботу на Дніпрі рибалок сила-силенна! Дядя Кузя задумався, і Павка (він уже зовсім перестав його боятися) запитав, про що він думає. Дядя Кузя засміявся і сказав, що пригадав свого знайомого київського композитора. "Ого! — сказали ми.— Композитора!" У нас з Павкою не було знайомих композиторів. Та дядя Кузя додав, що той композитор пише дуже нудну музику. І от, на його думку, якби той композитор опинився зараз тут з нами, послухав би, як дихає Дніпро, побачив би ці вогні над водою, це зоряне небо, то, напевне, і написав би щось путнє. Це дядя Кузя відчуває по собі, хоча й не композитор.

Потім ми з Павкою вчилися співати давньої пісні — "Ми ковалі". Дядя Кузя казав, що це одна з найкращих пісень, і ми повірили, бо й нам вона дуже сподобалася. Особливо лунко у нас виходило: "Б'ємо, б'ємо, б'ємо!"

Вже перед світанком ми заповзли в намет, щоб хоч трохи поспати.

* * *

І, напевне, любісінько проспали б схід сонця, якби не розбудили в'їдливі комарі.

Ми з Павкою були певні, що дядя Кузя, напрактикувавшись звечора, почне завзято рибалити. Але він чомусь не дуже пильно стежив за поплавцем, а все більше роздивлявся навколо, ніби раніше не бачив, як за лиманом сходить величезне червоне сонце, як несподівано з'являється з прозорого туману весь вогнистий від проміння пароплав, як ранковий вітрець осипає росу з тонких лоз... А може, він, бідолаха, і справді нічого цього не бачив? Хіба в тому міністерстві що побачиш?

Раптом Павка вирячив очі й диким голосом прошипів: "Підсаку!" Я схопив підсаку і, вибравши влучну хвилину, підвів її під рибину.

Оце-то був підуст! Підустище!!! Дядя Кузя аж підскочив і поклявся — будь-що, а переплюнути отого задаваку Павку. Я теж так вирішив, та дарма: такі підусти щодня не клюють.

Закриха наша скінчилася, до того ж риба клувала дедалі гірше. Пора було вертатися додому.

До нас наближався буксир.

— Причепимось? — запропонував Павка.

А що ж, шмагати на веслах проти течії, коли до причалу шість кілометрів, а ми вже зголодніли, мов вовки? Дядя Кузя теж визнав, що наш план "цілком раціональний" і до нього він залюбки приєднується.

Буксир тягнув за собою шестеро барж, і ми, порівнявшись з останньою, причепилися до неї.

На лихо, на цій баржі попався дуже сердитий шкіпер. Він лежав проти сонечка, голосно лаявся і погрожував нам усілякими карами, якщо ми не відчепимо човна. Підвестися ж самому й відчепити нас йому, очевидячки, було лінь. Дядя Кузя теж не мовчав і гаряче звинувачував шкіпера у бездушному ставленні до живих людей. Отак, під крик і сварку, ми й плили собі за буксиром.

Вже біля самої пристані шкіпер захрип і перестав кричати. І ми вирішили плисти далі — аж до нашого причалу.

За пристанню ми зустріли київський пароплав, що йшов до Наддніпрянська. На його палубі було багато народу. Я звернув увагу на якихось людей з портфелями в руках: вони схилились через поручні палуби і пильно придивлялися до нашого дяді Кузі, показували на нього руками. Я запитав дядю Кузю — чи не знає, хто вони такі? Він сказав, що знає: то їдуть члени тієї самої авторитетної комісії, головою якої був він. Та ці авторитетні члени, видимо, ніяк не могли збагнути — дядю Кузю чи не дядю Кузю вони бачать перед собою. Та й не дивно, адже на ньому був старий, з проламаними крисами, солом'яний бриль, вилянула гімнастерка і солдатські, підкачані до колін, штани. Тільки окуляри залишилися ті ж самі — київські.

В цей час сердитий шкіпер на баржі, відпочивши, підвівся і щосили загорлав:

— Ану, відчепи човна, гладкий чорте! Чуєш? Бо й окуляри позбиваю!

— Від чорта чую! — миттю відгукнувся дядя Кузя.— Бач, розвалиться його паршива баржа, коли ми ще трошки проїдемо. Сам розлігся, немов ситий кіт, і думає, що нам легко на веслах шмагати!

Авторитетні члени стенули плечима і відійшли від борту. Вони вирішили, що це все-таки не дядя Кузя.

А дядя Кузя зірвав з голови бриля, помахав ним услід пароплавові й бадьоро гаркнув:

— Привіт, сухлаї! В понеділок зустрінемось!

Я вже не міг роздивитись обличчя авторитетної комісії, тільки бачив, як вона заметушилася по палубі.

Сердитий шкіпер лаявся з дядею Кузею аж до нашого причалу. Коли ми, нарешті, відчепилися, він, здається, був навіть невдоволений з того,— з нами йому було веселіше. На прощання дядя Кузя кинув шкіперові на баржу пачку цигарок і сказав, що з великою приємністю проїхав за буксиром. І ми, забравши улов, пішли додому.

От і все. Бо потім дядя Кузя став працювати в отій своїй авторитетній комісії, і я його більше не бачив. Але, признатися по правді, з того часу я таки став заздрити Павці за його дядька. Незважаючи навіть на те, що Ївга Свиридівна, як завжди, випікав ним Павці очі.

Тепер ми з Павкою з нетерплячкою чекаємо наступного літа, бо дядя Кузя твердо пообіцяв нам махнути рукою на всякі курортні Сочі й приїхати до нас у Наддніпрянськ на всю відпустку рибалити.

І що ж ви думаєте? Неодмінно приїде!